

GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA KO'RGAZMALI VOSITALAR VA ULARNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14909884>

Qosimova Ozoda Xudoynazarovna

*O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti,
"Pedagogika" kafedrasi dotsenti,*

Mamarajabov Orif Ilxom o'g'li

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti talabasi.

Annotatsiya: Geografiya fani o'quvchilarni nafaqat dunyoqarashlarini kengaytirishga, balki ularning atrof-muhit, tabiat va jamiyat haqidagi bilimlarini mustahkamlashga ham yordam beradi. Geografiya fanini samarali o'qitish uchun an'anaviy usullardan tashqari, ko'rgazmali vositalar juda katta ahamiyatga ega. Ko'rgazmali vositalar ta'lim jarayonini jonlantiradi, o'quvchilarning e'tiborini jalb qiladi va o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi. Bu maqolada geografiya darslarida qo'llaniladigan ko'rgazmali vositalar va ularning pedagogik ahamiyati haqida so'z boradi.

Tayanch so'zlar: dunyoqarash, atrof-muhit, tabiat, jamiyat, bilim, mustahkamlash, samarali o'qitish, an'anaviy usullar, ko'rgazmali vositalar, ta'lim jarayoni jalb qilmoq.

Ko'rgazmali vositalar — bu o'quvchilarni tasavvur qilish va tushunishni osonlashtirish maqsadida taqdim etiladigan, materiallarni vizual tarzda ifodalovchi vositalardir. Geografiya fanida ko'rgazmali vositalar quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin:

1. Xaritalar va plakatlar: Geografiya fanining asosiy ko'rgazmali vositalaridan biri xaritalar bo'lib, ular o'quvchilarga geografik joylashuv, mamlakatlar, qit'alar, tabiiy hududlar va boshqa geografik ob'yektlar haqida tasavvur beradi. Interaktiv xaritalar yordamida o'quvchilarga yanada aniqroq va dinamik bilimlar berish mumkin.

2. Diagrammalar va grafika: Geografiyaning turli sohalarini tushuntirishda diagramma va grafiklardan foydalanish o'quvchilarga murakkab ma'lumotlarni soddalashtirishga yordam beradi. Misol uchun, iqlim o'zgarishi yoki aholining joylashuvi kabi mavzularni diagrammalar orqali ko'rsatilishi mumkin.

3. 3D modellar: Geografik shakllarning (masalan, tog'lar, daryolar, yirik shaharlar) 3D modellarini yaratish o'quvchilarga ushbu shakllarning tabiiy

tuzilishini va o'zaro aloqalarini ko'rish imkonini beradi. 3D modellar yordamida o'quvchilar ob'yektlarni real vaqt rejimida ko'rib, ularni tahlil qilishlari mumkin.

4. Virtual ekskursiyalar: Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'quvchilar turli mamlakatlar va geografik hududlarga virtual sayohatlar qilishlari mumkin. Bu metod nafaqat o'qituvchiga, balki o'quvchiga ham real tajriba yaratadi va o'quvchi o'z tajribasiga asoslanib yangi bilimlarni o'zlashtiradi.

Geografiya fanini o'qitishda xaritalar va plakatlar muhim pedagogik vositalar hisoblanadi. Ushbu vositalar o'quvchilarga geografik ma'lumotlarni aniq va ko'rgazmali tarzda taqdim etishga yordam beradi, ular o'rganayotgan mavzularni vizual tarzda tasavvur qilishlari va o'zlashtirishlari uchun qulay sharoit yaratadi. Xaritalar yer yuzasidagi geografik ob'ektlar, hududlar, masofalar va iqlim zonalarining taqsimlanishini ko'rsatishda samarali vosita bo'lib, ularni o'quvchilar turli shakllarda (masalan, iqlim xaritalari yoki fiziki xaritalar) o'rganishlari mumkin. Xaritalar yordamida darslarni interaktiv qilish va geografik ma'lumotlarni solishtirish osonlashadi, bu esa o'quvchilarning bilimini mustahkamlaydi.

Plakatlar esa ta'lim jarayonida rang-barang va diqqatni jalb qiluvchi vosita bo'lib, ular muhim geografik va ekologik ma'lumotlarni o'quvchilarga eslatib turish va darsni jonlantirish uchun ishlatiladi. Plakatlar o'quvchilarga vizual tarzda ma'lumot berib, murakkab mavzularni sodda va tushunarli shaklda taqdim etishga yordam beradi. Rangli va qiziqarli plakatlar o'quvchilarni faollashtiradi, ularni darsga ko'proq e'tibor qaratishga undaydi va bilimlarni tezroq o'zlashtirishlariga imkon yaratadi.

Xaritalar va plakatlar geografiya o'qitish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishga yordam beradi. Bu vositalar o'quvchilarga geografik ma'lumotlarni yaxshiroq tushunishga va o'zlashtirishga yordam beradi, shu bilan birga ta'lim jarayonini ko'rgazmali va faollashtiruvchi tarzda olib borish imkonini yaratadi. Har ikkala vosita ham o'quvchilarning diqqatini jalb qilishda va bilimlarini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Geografiya fanini o'qitishda xaritalar va plakatlardan keng foydalanish, o'quvchilarni faol o'qishga undash va ularning bilimlarini samarali oshirish uchun juda zarurdir.

Diagrammalar va grafikalar geografiya fanini o'qitishda muhim ko'rgazmali vositalar bo'lib, o'quvchilarga murakkab ma'lumotlarni soddalashtirish, statistik ko'rsatkichlarni aniq tasvirlash va geografik jarayonlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Ushbu vositalar o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi va ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi.

Diagrammalar ma'lumotlarni grafik shaklda tasvirlashda ishlatiladi, bu esa o'quvchilarga turli geografik ko'rsatkichlar va hodisalarni solishtirish, tahlil qilish va yaxshiroq tushunish imkonini beradi. Grafikalar esa ma'lumotlarni ko'rsatish va izohlashda yordam beradi, ularning ko'rsatuvchanligi geografik jarayonlarni aniq va tushunarli tarzda tasvirlashni ta'minlaydi.

Bu vositalar ta'lim jarayonini yanada interaktiv qilish, o'quvchilarning qiziqishini oshirish va ma'lumotlarni tez va samarali o'zlashtirishga yordam beradi. Diagrammalar va grafikalar geografiya o'qitishda o'quvchilarga ko'proq tushuncha hosil qilishga, yangi bilimlarni osonlik bilan eslab qolishga va geografik hodisalarni real tasavvur qilishga imkon yaratadi. Ularning yordamida darslar yanada jonli, qiziqarli va samarali bo'ladi.

3D modellari geografiya fanini o'qitishda innovatsion va samarali ko'rgazmali vositalardan biri sifatida katta ahamiyatga ega. Ular geografik ob'ektlar, tabiiy jarayonlar va hodisalarni uch o'lchamli shaklda taqdim etib, o'quvchilarga yanada aniq va tushunarli tasavvurlar hosil qiladi. 3D modellar yordamida o'quvchilar geografik hududlarni interaktiv tarzda o'rganish, masalalarni vizual tarzda tushunish va murakkab jarayonlarni ko'proq tasavvur qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Ushbu modellar darslarda, virtual ekskursiyalarda va ko'rgazmalarda foydalanilib, o'quvchilarning bilimlarini yanada samarali va qiziqarli tarzda oshirishga yordam beradi. 3D modellar interaktiv elementlar sifatida taqdim etilib, o'quvchilarga geografik hodisalarni real va aniq ko'rish imkoniyatini yaratadi. Bu vosita o'quvchilarning tezroq o'zlashtirishini va uzun muddatli eslab qolishlarini ta'minlab, geografiya fanini o'rganishni ancha osonlashtiradi. 3D modellar o'qituvchilarga darslarni yanada jonli va samarali qilishga yordam beradi va ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Virtual ekskursiyalar geografiya ta'limida innovatsion va samarali vosita sifatida katta ahamiyatga ega. Ular o'quvchilarga geografik hududlar, ob'ektlar va tabiiy madaniy meros bilan tanishish imkoniyatini yaratadi, bu esa o'qitish jarayonini interaktiv va ko'rgazmali qiladi. Virtual ekskursiyalar o'quvchilarga uzoq va qiyin erishiladigan joylarga sayohat qilish, turli hududlarning geografik, tarixiy va madaniy jihatlarini o'rganish imkonini beradi. Bu orqali o'quvchilar tasavvur qilish bilan birga, haqiqiy tasvirlar orqali o'rganadilar, bu esa ularning bilimlarini yaxshilashga yordam beradi.

Virtual ekskursiyalar texnologiyaning yuksalishi bilan amalga oshiriladi va zamonaviy videolar yoki virtual texnologiyalari yordamida taqdim etiladi. Bu metod o'quvchilarga geografik hududlarni turli burchaklardan ko'rish, ekologik va iqlim o'zgarishlarini simulyatsiya qilish, shaharlar va ekosistemalarni tahlil qilish

imkoniyatini yaratadi. Virtual sayohatlar va madaniy merosni o'rganish, shuningdek, geologik jarayonlarni ko'rish orqali o'quvchilar o'z bilimlarini yanada chuqurlashtirishi mumkin.

Bu yondashuv geografiya fanini o'qitishning samaradorligini oshirib, o'quvchilarga dunyoqarashlarini kengaytirishga yordam beradi. Virtual ekskursiyalar o'quvchilarga dunyo bo'ylab sayohat qilish imkonini yaratib, geografiya fanini o'rganishni yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Ko'rgazmali vositalar geografiya fanini o'qitishda pedagogik ahamiyatga ega bo'lib, ularning bir nechta ijobiy ta'siri mavjud:

1. Tushunishni osonlashtiradi: Geografiya fanida murakkab kontseptsiyalarni tushuntirishda ko'rgazmali vositalar juda foydalidir. Masalan, iqlim va ob-havo jarayonlarini xaritalar va diagrammalar yordamida tasvirlash o'quvchilarga abstrakt bilimlarni osonlik bilan tushunishga yordam beradi.

2. E'tiborni jalb qiladi: O'quvchilar vizual materiallarga ko'proq e'tibor beradilar. Ko'rgazmali vositalar darsni jonlantiradi, o'quvchilarning qiziqishini uyg'otadi va darsning samaradorligini oshiradi.

3. Ko'nikmalarni rivojlantiradi: Ko'rgazmali vositalar yordamida o'quvchilar muayyan geografik hodisalarni va jarayonlarni aniqlash, ularni tahlil qilish va baholash kabi ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Misol uchun, xarita yordamida o'quvchilar turli ob'yektlar o'rtasidagi aloqalarni ko'ra olishadi va o'zlarining analitik fikrlash qobiliyatlarini oshiradilar.

4. Yaxshi ta'lim muhitini yaratadi: Ko'rgazmali vositalar darsning interaktivligini ta'minlaydi, o'quvchilarni faollashtiradi va o'rganish jarayoniga ko'proq jalb qiladi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilar o'rtasida ta'limga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

5. Ta'lim jarayonini shaxsiylashtiradi: Ko'rgazmali vositalar har bir o'quvchining turli usulda o'rganish ehtiyojlariga mos kelishi mumkin. Masalan, ba'zi o'quvchilar vizual materiallarni o'rganish orqali yaxshiroq o'zlashtiradilar, boshqalari esa tinglab yoki yozib o'rganishadi. Ko'rgazmali vositalar bunday ehtiyojlarni qondirishi mumkin.

Xulosa qiladigan bo'lsak, geografiya fanini o'qitishda ko'rgazmali vositalar o'quvchilarning qiziqishini oshirish, tushunishni osonlashtirish va ta'lim jarayonini samarali tashkil etish uchun zarur vositalardir. Xaritalar, diagrammalar, 3D modellar, virtual ekskursiyalar kabi ko'rgazmali materiallar o'quvchilarga geografik bilimlarni yanada chuqurroq o'zlashtirishda yordam beradi va pedagogik jarayonni yanada rivojlantiradi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'quvchilarga geografiya fanini interaktiv va amaliy tarzda o'rgatish, ularning dunyoqarashini kengaytirish va analitik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish

imkonini yaratadi. Shuning uchun, ko'rgazmali vositalardan samarali foydalanish pedagogik jarayonning sifatini sezilarli darajada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Toshpo'latov, A. (2018). *Geografiya ta'limida zamonaviy metodlar va texnologiyalar*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Raxmonov, X. (2017). *Geografiya fanini o'qitishda interaktiv metodlar*. Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti.
3. G'aniyev, M. (2020). *Geografiya o'qitishda innovatsion yondashuolar*. Tashkent: Talim nashriyoti.
4. Qosimova Ozoda Xudoynazarovna, & Hamdamova Kamola Olimjon qizi. (2024). PEDAGOGICAL ETHICS: THE TEACHER'S RESPONSIBILITY AND ROLE IN SOCIETY. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14500426>
5. Qosimova Ozoda Xudoynazarovna, & O'ktamboyeva Navbahor. (2024). THE ROLE AND IMPORTANCE OF FEMALE TEACHERS IN THE EDUCATIONAL SYSTEM. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14500434>
6. Xudoynazarovna , Q. O., & Faxriddin qizi, M. M. (2024). The Role of New Technologies and Online Education in Higher Education. *American Journal of Alternative Education*, 1(10), 68–70. Retrieved from <https://scientificbulletin.com/index.php/AJAE/article/view/465>
- 7.
8. Qosimova Ozoda Xudoynazarovna, & Mamarajabov Orif Ilxom o'g'li. (2024). The Effect of Collaborative Learning Methods on Students' Cognitive Development. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14470072>
9. Xudoynazarovna , Q. O. (2024). Communication in the Education of Wife Teacher Girls the Place of Culture. *American Journal of Alternative Education*, 1(10), 71–74. Retrieved from <https://scientificbulletin.com/index.php/AJAE/article/view/466>
10. Ozoda Xudoynazarovna, Q., & Shohista Rustam Qizi, R. (2024). WITH PARENTS IN PROVIDING PEDAGOGICAL KNOWLEDGE THE IMPORTANCE OF COOPERATION. *Journal of Artificial Intelligence and Digital Economy*, 1(10), 31–35. <https://doi.org/10.61796/jaide.v1i10.1090>
11. Ozoda Xudoynazarovna, Q., & Muharram Shodiyor Qizi, T. (2024). CREATING AN EFFECTIVE LEARNING ENVIRONMENT AT SCHOOL: INNOVATIVE APPROACHES AND THE ROLE OF THE TEACHER. *Journal of Higher Education and Academic Advancement*, 1(12), 7–11. <https://doi.org/10.61796/ejheaa.v1i12.1085>

12. METHODS OF INCREASING THE SOCIAL ACTIVITY OF TEACHER WIVES AND GIRLS. (2024). *MEDICINE, PEDAGOGY AND TECHNOLOGY: THEORY AND PRACTICE*, 2(6), 468-473. <https://universalpublishings.com/~niverta1/index.php/mpttp/article/view/6646>